DESPRE PRINCIPIUL CORECTIV-FUNCȚIONAL ÎN ORTOGRAFIA ROMÂNEASCĂ ACTUALĂ

Ovidiu DRĂGHICI

În *Ortografia limbii române. Dicționar şi reguli* se afirmă că „în forma ei actuală, ortografia românească are la bază *un singur principiu, cel corectiv-funcțional* [...] [;] *ortografia românească nu este fonetică, ci corectivă*."[1]

Această teză, care stă la baza concepției lucrării amintite, apare în adevărata ei lumină din perspectiva reconsiderării statutului scrierii în cadrul obiectului lingvisticii.[2]

Abordarea fonocentristă a comunicării lingvistice este, desigur, refractară oricărei încercări de modelare a *sistemului* „aflat în spatele" fiecărui act de comunicare prin scris[3].

Această nouă direcție de abordare a scrierii româneşti a fost prefigurată de doamna profesoară Flora Şuteu într-un articol[4] din 1971 şi fundamentată în lucrarea *Influența ortografiei asupra pronunțării literare româneşti.*[5]

În lingvistica românească, lucrări[6] care se ocupă (şi) de scriere/ortografie îşi conturează analiza în jurul în jurul următoarelor teze (explicite sau nu):

- scrierea este o semie substitutivă, un sistem de convenții explicite servind la notarea unei anumite limbi;

- principiul fundamental al ortografiei româneşti actuale este cel „fonetic", completat, cu o pondere diferită, de celelalte: morfologic, tradițional-istoric, sintactic, silabic, simbolic, estetic.

Scrierea (alfabetică) este o semie substitutivă doar din punct de vedere al condițiilor de apariție în viața umanității sau în viața subiectului vorbitor. Ea se *manifestă* însă ca un sistem funcțional, ca o semie directă, aflată pe acelaşi plan cu rostirea, în cadrul limbii române ca obiect *istoric*[7], ca diasistem. Am încercat în altă parte[8] să arătăm de ce scrierea şi rostirea reprezintă două sisteme funcționale distincte.

Raportul dintre *scriere* şi ***limbă*** (!)[9] este o proiecție teoretică difuză, cu „puncte de sprijin" necoplanare. Ca în orice aproximare sumară, avem impresia că „lucrurile se țin" şi că poate fi „detaliat", dar este un model esențialmente inadecvat realității lingvistice. Pentru că scrierea şi rostirea sunt fiecare *limbă*, mai exact Sistem funcțional–Normă–Vorbire; Formă–Invarianță–Substanță–Materie.

Este de înțeles atunci de ce scrierea este văzută ca un „mănunchi" de reguli de transfer iar principiile ortografice ca „criterii de scriere"[10] prin care ne raportăm la fiecare dintre nivelurile „limbii" sau la istoria cuvintelor, de ce principiul morfologic este unul „ajutător"[11]. Asta pentru că se insistă prea mult asupra caracterului *convențional* al scrierii: sistem de norme explicite asupra cărora specialiştii pot interveni[12]. Este încă un aspect care induce, ilicit, ideea că scrierea este „secundară", un fel de substitut senzorial al rostirii.

BDD-A6295 © 2000 Editura Universitaria
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 04:06:25 UTC)

Caracteristicile substanţei grafice (stabilitate fizică, independenţa faţă de timpul şi spaţiul enunţării/receptării) oferă celor două aspecte ale discursului metalingvistic, *descrierea* şi *prescrierea*, posibilităţi pe care nu le regăsim în planul rostirii.

De aceea o intervenţie în sistemul ortografic pare legitimă. Însă rostirea nu e convenţională? Începând cu un anumit moment scriem *râu* în loc de *rîu*; presupunând că s-ar putea întâmpla ca de la o vreme „să trebuiască" să rostim un /dz/ etimologic în anumite cuvinte sau într-o anumită poziţie (pseudoetimologic), între cele două categorii de fapte nu există, ca principiu, nici o deosebire.

Etimologismul, tradiţia şi istoria, schimbarea, intervenţia sunt de găsit în ambele „aspecte" ale românei. Găsim printre formele *corecte* litere sau secvenţe de litere nespecifice românei la fel cum găsim sunete sau secvenţe de sunete neobişnuite pentru vorbitorul român.

Acelaşi „principiu" gramatical există şi în scriere şi în rostire. De pildă, rostim /kreăm/ după acelaşi criteriu după care scriem *creăm*. Nimic coercitiv aici, ci doar *funcţional*. Nu ne interesează într-o situaţie similară celei amintite o corespondenţă între ortoepie şi ortografie, ci ideea că *scrierea este în sine gramaticală*; *aşa funcţionează ea*. Ca şi rostirea.

Pentru a *scrie româneşte* trebuie să stăpânim un sistem de semne şi regulile de combinare a lor, „deprinderi" ce nu au nici o legătură necesară cu rostirea, ci doar cu „ştiinţa limbii"[13].

Nu trebuie să raportăm scrierea la structura „limbii" prin intermediul unei corespondenţe/ noncorespondenţe cu rostirea, de unde principiile ortografice. Grafemele sunt *unităţi minimale constitutive şi distinctive* în orice sistem funcţional de tipul scrierii româneşti actuale. Ele au apărut şi se învaţă ca semne ale „sunetelor", dar asta nu are nici o legătură cu *funcţia* lor.

Comunicarea prin scris nu presupune „traducerea" vocală. De asemenea, când scriem un cuvânt re-producem de fiecare dată un semnificant grafic (imagine), eventuala vocalizare „în gând", şoptită sau „cu voce tare" apărând doar „pe fundal" sau ca modalitate de autocontrol[14]. Putem să scriem pentru prima dată un cuvânt pe care doar l-am rostit sau auzit, după cum putem să citim un cuvânt pe care nu l-am rostit sau auzit niciodată. Asta nu înseamnă că nu sunt cuvinte pe care să le fi folosit doar în scris şi altele doar rostite. Cât sunt de frecvente situaţiile acestea n-are importanţă. Ele există. Dar ceea ce este important este că, în ciuda situaţiei de diglosie[15] în care se află majoritatea vorbitorilor, *utilizarea* unui sistem nu îl presupune pe celălalt.

În situaţiile în care sistemul ortografic este mai puţin stăpânit (situaţia cea mai frecventă), nu celălalt sistem, rostirea, „principiul fonetic", ne poate îndruma, ci un ansamblu coerent şi consecvent de reguli ce modelează, explicitează acel sistem, cum este dicţionarul amintit la început. Există însă, ca în orice situaţie de bilingvism, o influenţare reciprocă, mai ales din cauza posibilităţilor *aproape* nelimitate (dar întotdeauna cu pierdere de informaţie) de transcodare în ambele direcţii. Această influenţă reciprocă este numită de Flora Şuteu şi Elisabeta Şoşa „inducţia codurilor".[16]

BDD-A6295 © 2000 Editura Universitaria
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 04:06:25 UTC)

Mai consistentă şi mai importantă (pentru că rostirea este întotdeauna „impregnată" cu semne asistematice sau cu alte coduri care completează sau chiar înlocuiesc resursele lingvistice, uneori insuficiente sau ineficiente, pe când scrierea este cvasiintegral structurare *lingvistică*) este influenţa pe care scrierea o exercită asupra rostirii, fapt explicabil dacă avem în vedere relaţia dintre scriere şi „varianta" literară.

Dacă ne gândim că structura fonematică cuprinde combinaţii realizate, posibile şi imposibile (unele dintre cele realizate fiind periferice, neobişnuite – cf. /u̯ikend/ şi /u̯ita/, /k′em/), pe când în structura grafematică nu există asemenea constrângeri, această influenţă pare limitată sub acest aspect.

În realitate, însă, forma scrisă induce multe rostiri despre care credem că sunt imposibile în structura fonologică a românei. Pentru că deprinderile articulatorii se pot „înnoi", înlocui (cf. /i̯epure/ şi /epura/; /kai̯er/ şi /aer/). Spunem, de pildă, că după pauză (lexicală sau silabică) nu apare niciodată diftongul /e̯a/, ci numai /i̯a/. De exemplu, (fata) *aceea* /ačei̯a/ ca şi (băieţii) *aceia* /ačeia/. Oare?

Este unul dintre multele aspecte în care scrierea regularizează, orientează rostirea, în sensul adecvării gramaticale şi al „acordării" cu „modelul eufonic latino-romanic"[17]. Într-un cuvânt, scrierea este *şi* **corectivă**. Este o implicaţie a **funcţionării** sale *în paralel* cu rostirea.

Afirmaţia reprodusă la început este cu atât mai valoroasă cu cât ea lasă să se întrevadă o cale.

NOTE

[1] Flora Şuteu, Elisabeta Şoşa, *Ortografia limbii române. Dicţionar şi reguli*, Bucureşti, Editura Floarea Darurilor/Editura Saeculum I.O., 1996, p. 254, 255.

[2] Cf. Chiss, J.-L., Puech, Chr., *La linguistique et la question de l'écriture: enjeux et débats autour de Saussure et des problématiques structurales*, în *Langue française*, 1983, nr. 59, p. 5-24.

[3] Vezi, de exemplu, Ana Tătaru, *Limba română. Specificul pronunţării în contrast cu germana şi engleza*,
Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1997, p. 27-31.

[4] Flora Şuteu, *Preliminarii la o istorie structurală a ortografiei româneşti*, în *SCL*, XXII, 1971, nr. 3, p. 247-253.

[5] Flora Şuteu, *Influenţa ortografiei asupra pronunţării literare româneşti*, Bucureşti, EA, 1976.

[6] Vezi printre altele *** *Tratat de lingvistică generală*, Bucureşti, EARSR, 1972; ****Introducere în lingvistică*, Bucureşti, EŞ, 1972; *** *Enciclopedia limbii române*, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 2001; G. Beldescu, *Ortografia limbii române*, Bucureşti, EŞE, 1985.

[7] Eugeniu Coşeriu, *Sincronie, diacronie şi istorie*. *Problema schimbării lingvistice*, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 1997, p. 51.

[8] Ovidiu Drăghici, *Cod grafic şi cod oral (în româna actuală)*, în *Analele Universităţii din Craiova*, „Numéro special dédié aux travaux de la III-ème Conférence Internationale de Sociolinguistique", Seria Ştiinţe Filologice. Langues et Littératures Romanes, VI, Craiova, Editura Universitaria, 2002, p. 254-258.

[9] Vezi G. Beldescu, *op. cit.,* p. 12.

[10] Angela Bidu-Vrănceanu, Cristina Călăraşu, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, Mihaela Mancaş, Gabriela Pană Dindelegan, *Dicţionar de ştiinţe ale limbii*, Bucureşti, Editura Nemira, 2001, *ortografie*, s.v.

BDD-A6295 © 2000 Editura Universitaria
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 04:06:25 UTC)

[11] *** *Introducere...*, p. 114.
[12] Cf. Ion Calotă, *Controverse ortografice*, în *LR*, XLI, nr. 4, Bucureşti, 1992, p. 209.
[13] Ion Coteanu, *Ortografia şi ştiinţa limbii*, în *LR*, XLI, nr. 1-2, Bucureşti, 1992, p. 19.
[14] Cf. Tatiana Slama-Cazacu, *Psiholingvistica. O ştiinţă a comunicării*, Bucureşti, ALL, 1999, p. 201-202.
[15] Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, *Conversaţia. Structuri şi strategii. Sugestii pentru o pragmatică a românei vorbite*, Bucureşti, ALL, 1999, p. 13.
[16] Flora Şuteu, Elisabeta Şoşa, *op. cit.,* p. 285.
[17] Flora Şuteu, *Influenţa...*, p. 225.

RÉSUMÉ

L'idée que «le principe correctif fonctionnel est l'unique principe de l'orthographe romain actuel» soutient l'approche de la graphie comme système fonctionnel, sémie directe, indépendante de la phonie.

BDD-A6295 © 2000 Editura Universitaria
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 04:06:25 UTC)